

Mjez dowěru a pokornosću

**Bóh spřećiwja so hordym,
ale ponižnym dawa hnadu.
Tuž ponižujće so nětk pod mócnu
Božu ruku, zo by was powyšił
w swoim času. Wšitku swoju
starosć čisńće na njeho;
přetož wón so za was stara.**

1 Pětr 5,5–7

Štóž wobsedzi kmamy čołm, móže tež wjetši jězor bjez problemow přeprěčić. Hdyž je čołm w porjadku, móžeš so woměrje z nim na wodu podač a směš so na to spuścić, zo dojedže wěsće na tamny brjóh. Tola při tym ma so něšto wažneho wobkedźbowac: Hdyž so w tutym wokomiku runje njewjedro z błyskami a hrimanjom přibližuje, maš na kóždy pad na kraju wostač. Tež hdyž dyrbiš poprawom jara nuznje na druhu stronu jězora, je lépje, zo dočakaš. Telko pokornosće a ponižnosće napřečo wjedru dyrbi być. Hewak njetrjebaš so dźiwać, hdyž so jězba přez wodu smjertnje skónči.

Tole njech je wobraz za naše křesćanske žiwjenje, kotrež stej kóždy dzeń runje w tujej napjatosći mjez dowěru a pokornosću. Směmy so jako křescenjo temu dowěrjeć, zo Bóh nas na wšech žiwjenskich pučach wjedže. Wón chce, zo skónčnje wěsće k njemu dóndžemy. Ale runje tak derje a wažne je za nas, hdyž hranicy svojich možnosćow a swobody zeznawamy a je připóznawamy.

Z jadriwymi słowami swjaty Pětr to w svojim přnim lišće zwurazni: „Bóh spřećiwja so hordym, ale ponižnym dawa hnadu. Tuž ponižujće so nětk pod mócnu Božu ruku, zo by was powyšił w swoim času.“

Jako moderni džensniši čłowjekojó smy na to zwučeni, zo wšitko sami do ruki bjerjemy. A na kóncu sej myslimy, zo wopravdže wšitko w swojej ruce mamy. Hišće před něhdže sto lětami su so wědomostnicy nadźijeli, zo móžeja wšitke problemy na zemi rozrisać. Tehodla rěkaše před lětdžesatkami jedne hesło pola nas samo, zo bjez Boha a slónca žně domchowamy. Wěmy wšitcy, dokal je to wjedło.

W běhu někotrych lětdžesatkow je čłowjek Božu stwórbu na kromu katastrofy dowjedł. Ideja, zo je kóždy čłowjek sam za swoje zbožo zamołwity, je krutu zhromadnosć w našich wsach a městach zničila. A přeco honi čłowjek dale, jako by móhl swoju dušu sam wumóžić a wěčne žiwjenje na zemi docpěć. Tola to so jemu nihdy nje poradzi. Nawopak: Přeco dale so zabłudžimy, hdyž nochcemy spóznać a připóznac, zo mamy we wopravdžitosći jenož mało w swojimaj rukomaj. To je prawa pokornosć abo ponižnosć, hdyž so k temu wuznawamy, zo je nad nami móc, kiž je wjele wjetša hač wšitke naše mysle a předstawy.

„Wšitku swoju starosć čisńće na njeho; přetož wón so za was stara.“ To pak njewoznamjenja, zo wostanu dospoťnje pa-

siwny a jenož na to čakam, štož so stanje. Mam zamołwitosć, zo wobchadžam derje ze svojimi blišimi a zo naložuju dary, kiž je mi Bóh dowěřil, w dobrym zmysle. Ale hdyž sym pokorny a ponižny, akceptuju, zo je moje žiwjenje a wšitko, štož zamóžu a wobsedžu, naposledk dar žiweho Boha. Wón mje wodži w dobrych kaž tež w złych časach. Moja swójska starosć nima žadyn wužitk, ale moja dowěra do Boha ma wulke Bože slubjenje a skónčnje wěčny dobyt.

Tuž podajmy so zmužiće na jězbu žiwjenja, skutkujmy po Božej woli – tola runje tak budžmy živi we wšej pokornosći a ponižnosći. Tak docpějemy skónčnje tamny brjóh po Božim slubjenju.

Christoph Rummel

Z plachtakom po lužiskim jězorje

Foto: Wikimedia

Wobjed z Bóh tón Knjezom

Mały hólc chcyše so z Bohom zetkać. Spakowa sej swój nachribjetnik z pićom, dvěmaj jabłukomaj, z pomazanej pomazku a ze šokolodu, kotruž bě k narodninam dóstať. Potom poda so na puć. W parku na kromje města sydny so na ławku. Tam sedžeše hižo stara žona, kiž hołbje wobkedźbowaše.

Hólc woćini swój nachribjetnik. Jako chcyše swoje jabłuko jěsć, spózna, zo bě tež žona hlódna. Poskići jej swoje jabłuko. Džakownje so wona na njeho posměwky – wulkotny posměwk! Zo by tutón posměwk hišće jónu widžať, dželeše ze starušku swoju pomazku. Wona ju wza a so zaso na hólcěca smějkotaše – hišće lu-

boznišo hač do teho. Tak sedžeštaj hač do pózdneho popołdnja hromadže. Hólc dželeše hišće swoje piće a zhromadnje chłóščeštaj narodninsku šokolodu.

Njerěčeštaj žane słowo.

Nětko bě načasu domoj hić. Hólc připasa sej swój nachribjetnik a stany. Po někotrych kroćelach wróći so k ławce a wobja starušku. Na to dari wona jemu swój nanajrjeńši posměwk.

Doma woprašo so mać hólca: „Ty sy tajki wjesoły! Što da sy džensa dožiwiť?“

Hólcec wotmołwi: „Sym z Bohom wobjedowať – a wona ma tajki krasny posměwk!“

Tež stara žona bě domoj šta. Jeje syn so jeje woprašo, čehodla so tak wjeseli. Wona wotmołwi: „Sym z Bohom wobjedowať – a wón je młódsi, hač sym sej to myslita!“

Po njezatyj žórle **Gabriela Gruhlowa**

Foto: piq/Lisa Spreckelmeyer

Serbski ewangelski kónc tydženja w Mužakowje

Hdy? Wot 1. do 3. oktobra 2016
Hdže? Turmvilla, Mužakow
Štó? Młódzi, stari, swójby, samosteja-cy ...
Što? Zhromadnje pućować, spěwać, kemše swječić, serbske slědy wotkryć, hrać ...

Plaćizna? 60 eurow dorosćeni, 20 eurow džěci wot 3 lět
Přizjewjenja su móžne pola fararki Jadwigi Malinkoweje, Dróha měra 68, 02959 Slepó, tel. 035773 998244, mejlka: j.malinkowa@kkvsoł.net
Jadwiga Malinkowa

Předstajenje Kocoroweho „Serbskeho rekwiema“

Njedzelu, 2. oktobra, a póndzelu, 3. oktobra, přeprošujetej Załožba za serbski lud kaž tež chór Lipa z Pančic-Kukowa we 18.00 hodž. wutrobnje serbskich a němskich wěriwych do Chróšćan farskeje cyrkwyje. Tam předstaji chór Lipa pod nawodom mjezynarodnje skutkowaceje serbskeje dirigentki Judith Kubicec z Budyšina zhromadnje ze solistami a Drježdžanskim komornym orchestrom Sinfonietta „Serbski rekwiem“ Korle Awgusta Kocora. Komponist sam bě sej k tomu w swojim času bibliske hrona wubrať. Zhudźbniť je tutu

swoju wobšěrnišu twórbu 1894 za měšany chór, solistow a komorny orchester. Wosobinsce pak njebě předstajenje swojeho rekwiema ženje dožiwiť. Hakle 1988 so twórbu přeni króć na iniciatiwu Budyšana Alojasa Hantuša zanjese.

Předstajeni, na kotrymajž zaslyši publikum jako solistow Serbowku Danielu Hazeć (sopran), Martu Herman (alt), Patrika Hornáka (tenor) a Johannesa Hochreina (bas), budžetej so nahrawať, tak zo budže „Serbski rekwiem“ bórže tež na cejdeje přistupny.
Jadwiga Kaulfürstowa

Dwurěčne kemše

Wjesna rada Miłoraza a ewangelska wosada Slepó přeprošujetej njedzelu, 4. septembra, w 14.00 hodž. na serbsko-němske kemše, w kotrychž so na 50. róćnicu džělneho přesydljenja Miłoraza spomina. Přěduje propst dr. Christian Stäblein z Berlina. Po kemšach přeprošuje so na zhromadne kofejnice na wjesnej žurli w Slepom.
Jadwiga Malinkowa

Bibliski krejz

We wokognušu pšigótujomy nowowudaše serbskeje biblije. To jo ten stary tekst z lěta 1868, kenž změjomy zasej pšistupny, nejž-pjerwej ako cejdeju abo w interneše. W ramiku bibliskego krejza „Rozmějoš, což lazujoš?“ comy se zaběraš z rědnymi bibliskimi tekstami – cytaš, diskutěrowaš, interpretěrowaš. Za to bibliske koło pšepšosujomy wšykných interesow nic jano z cerkwinego wobłuka. Jo to zarědowanje Spěchowanskego towaristwa za serbsku rěć w cerkwi w zgomadnem žěle ze Šulu za dolnoserbsku rěć a kulturu. Předne zmakanje bužo 9. septembra zeger 15.00 na Žylojskej 37. **Hartmut S. Leipner**

Serbski bus 2016

Serbski bus wotjědže sobotu, 17. septembra, we 8.00 hodž. w Budyšinje, a to dla twarskich džěłow nic na zwučenym městnje, ale na Bebelowym naměse při Tuchorskej dróze blisko Marje-Marcineje cyrkwyje. Za sobujeducych z Radworskich kónčin wotjědže bus firmy Lassaka na nawsy w Radworju pola hosćenca „Meja“ w 7.45 hodž. Wróćimy so někak we 18.30 hodž. do Budyšina a we 18.45 hodž. do Radworja.
Handrij Wirth

Nutrnosć w Budyšinje

Sobotu, 17. septembra, w 17.00 hodž. wuhotuje chór Budyšin w Pětrowej cyrkwi hudźbny ryšpor. Spěwa so mjez druhim „Liturgia Trinitatis“, kompozicija Sebastiana Elikowski-Winklera. **Janina Krygarjowa**

Kemše w Bukecach

Přeprosomy wutrobnje na serbsko-němske kemše njedzelu, 25. septembra, w 9.30 hodž. do Bukec. Přěduje wosadny farar Thomas Haenchen. Kemše wobrubu chór Meja z Radworja. Při přihodnym wjedrje poskići Bukečanska wosada po tym wjedźene pućowanje wot Wuježkowskeje hajnkownje po lěsnych šćežkach na Čornobóh. Tam wobsteji móžnosć, w hórskiej korčmje powobjedować. Zajimcy njech so přizjewja pola Krygarjec we Wuježku, tel 035939 80502.

**Bukečanska wosada,
 Bukečanska bjesada**

Pój, wutroba, a wjesel so ...

Swójbne pućowanje a serbski swjedzeń we Wuježku pod Čornobohom

Na 30 pućowarjow zetka so sobotu, 20. žnjenca, – něchtóžkuli samo hižo po připołdnišim sparje – na parkowanišću mjez Splóskom a Schönbergom. Přez Hromadnik, Čertowe wokno a Čornobóh wje-džeše nas puć při miłym lětnim wjedrje do Wuježka na dworowy swjedzeń. Wjetšina pućowarjow bě w (před)šulskej starobje, ale cyle samozrozumliwje tež cí najmlódši horu horje, horu dele stupachu, zmužice po kamjenjach a skačach tažachu a na tón abo tamny rěbl zalězechu. A hdys a hdys nas samo mali rubježnicy nadpadnychu ...

Kak derje, zo skičachu nachribjetniki wšelake pokłady a maleny a černjowki po puću wšěm witane wočerstwjenje. We wjesolej zhromadnosći doběžachmy tak na Pawlikec statok, hdžež so dwór w běhu krótkeho časa z dalšími hosćimi pjelnješe. Dwanaty raz bě Krygarjec swójba na nutr-nosć a wječorny program přeprósyla, a ho-sćo zbliska a zdaloka – starši a mlódši, ewangelscy a katolscy, přislušnicy serbske-je, němskeje a pólskeje narodnosće – nje-dachu so dołho prosyć.

Po zwučenym wašnju zahaji so swjedzeń z nutrnosću. W tutej dopomni superintend-ent Jan Malink na zela, kiž tak husto pře-widžimy. Njenapadnje steja při pućach, rostu na suchich blakach, hdžež hewak lědma trawička wurośće, a tola nas – nic jeno w nuzach a w chorosćach – wokře-

Wulcy a mali pućowarjo, ducy po puću na Čornobóh

Fota: M. Wirth

wjeja. Myslach na kisały zdzer, kiž bě nas na spočatku pućowanja wokřewiř, a na malenowe łopjena, kiž běchmy sej w běhu pućowanja za domjace zelo do nachribjet-nika našćipali.

Wosebita překwapjenka lětušeho swje-dženja bě Drježdžanska skupina Podka, kotraž najmlódšich runje tak kaž staršich hižo z přenimi štučkami wobkuzła. Hudźb-nicy wokoło Jurja Čornaka z Drježdžan zanjesechu ze wšelakimi instrumentami na wutrobite wašnje serbske a słowjanske spěwy. Tuž so hosćo njedachu dołho do

Z Wuježka pola Wósporka bě na swjedzeń do Wuježka pod Čornobohom přijěta Irmgard Kowarjowa (nalěwo) a z Barta Marlena Wiesnerowa.

Nutrnosć ze superintendentom Janom Malinkom na Pawlikec dworje we Wuježku

Drježdžanska skupina Podka je mlodych kaž staršich ze swojej hudźbu wobkuzła.

Třo Kitojo swjećachu dworowy swjedzeń so-bu: basnik Kito Lorenc z Wuježka a šulerrej Kito Budar z Budyšina (naprawo) a Kito Malink ze Slepoho.

Fota: M. Šoćic

zhromadneho spěwanja prosyć, a tak za-klinčachu bórže staroznate, někak pak tež přeco zaso nowe serbske štučki po stato-ku. Wjesole a zrudne melodije přewodža-ču slódnju wječer a rozmołwy-bachtanja hač do pózdnjeho wječora, doniž swěčki na blidach a frinkolace hwězdzički ludžom domoj njeswědachu.

Wulki džak słuša Krygarjec swójbje a jeje mnohim pomocnikam. Z wjele lubosću su dwór wupyšili a so wo čelne a dušine wokře-wjenje hosći starali a tak wospjet genera-cije zwjazowace městno serbskeje zhro-madnosće stworili. **Lubina Malinkowa**

„Miłoraz jo rjana wjeska“

Miłoraz je hač do džensnišeho swojorazna holanska wjes. Před 50 lětami pak je so džěl Miłoraza brunicy dla zwottorhał. 216 wobydlerjow dyrbješe tehdy swoju domiznu wopuścić. Njedźelu, 4. septembra, spominatej Slepjanska wosada a wjesna rada Miłoraza we wopomnjenskich kemšach na wony powawk, kotryž je so na cyłu Slepjansku wosadu wuskutkował.

„Do teho, zo je to tu z brunicu započinało, bě Miłoraz měrna wjeska, nimale samotna a pozabyta. Wosrjedź hole dyrbjachmy hodzinu do Slepoho na kemše abo na pačersku wučbu nóżkować.“ Tak powěda mi stara Miłoražanka, jako při jeje blidže w niskej stwě sedžu. A powěda dale: „Doma smy jenož serbowali. Němčinu sym w šuli wuknyła.“

Žiwjenje w Miłorazu bě chuduške. To spóznaješ na niskich cyhelowych statokach hač do džensnišeho. Tak powědaja starši wobydlerjo, kak su do hribow chodžili abo holanske jahody na wikach w Bětej Wodže abo w Grodku předawali, zo bychu sej něšto přizaslužili. Wosebje potrjehčili su Miłoraz wojowanja w poslednich tydženjach Druheje swětoweje wójny, wšako cychnowaše fronta w Miłoraskej holi. A hač do džensnišeho spominaja na to, kak su pad-

njenych wojakow – němskich, pólskich a ruskich – z karami z lěsow a statkow na kěrchow wozyli a jich tam pohrjebali.

Po wójnje su so zničene statoki zasobnatwarili, tola hižo w lěće 1954 so Miłoraz přeni króc w zwisku z brunicu mjenuje. Cuzy džětačerjo počachu do wsy jězdzić, zo bychu měřili, točili a zemju wokoło Miłoraza přepytowali. Bjezposrědnje při wsy měješe so nowa brunicowa jama wotewrěć – Wochožanska jama, z kotrejež hač do džensnišeho wuhlo wudobywaja.

Wot 1959 bě jasne, zo ma so džěl Miłoraza zwottorhać a zo ma so wosebje tež kěrchow přepołožiť. We wjesnej chronice pisaja, kak su tehdy pola, łuki a holu za fenki wotkupili. Spočatk 60tych lět zawrě so stary Miłoraski kěrchow a wot 1962 pochowachu na nowym pohrjebnišću. W lěće 1966 – runje před polsta lětami – pře-

położichu zwostate rowy stareho na nowy kěrchow. Wone tydženje su so wobydlerjam zaščěpili, wšako wosebita firma po nocach kašće transportowaše. Runočasnje wopuščichu w lěće 1966 přenje swójby – z rjanymi serbskimi mjenami kaž Pawlikec, Nakońcec, Kralec, Krawcec, Marušec, Nowakec, Rulkec, Kowalec a Žurec – Miłoraz. Někotři přesydlency kupichu sej nowe chěže w Slepom, w Bětej Wodže abo w Grodku. Wjetšina pak přečahny do nowonatwarjenych blokow w Slepom („Glückauf-Siedlung“) abo w Bětej Wodže. Hač do lěta 1972 wopuščići 216 wobydlerjow swoju wjes.

W lěće 1972 so Miłoraske prodrstwo (LPG) rozpuščići, falowacych płoninow dla. Tak so lěttotki dołha ratarska tradicija Miłoraza zakonči. Wjetšina wobydlerjow namaka w brunicowej industriji nowe džěło.

Tola industrija počezowaše žiwjenje w Miłorazu. Wot 1968 bě ropot bagerow słyšeć – wodnjno a w nocy. Jako wosebje počezowace wopisuja wobydlerjo natwar nakładowanskeje připrawy za brunicu, kotraž bjez přestawki wot 1973 hač do 1997 džěłaše. Hara a wuhlowy proch słušeštej tak přez wjace hač 20 lět k wšědnemu dnjej w Miłorazu. Hakle po přewróće stwori so škitny nasyp za wobydlerjow.

A tež to přinješe přewrót ze sobu, zo šěrješe so nowa nadžija w Miłorazu. Zakaz twarjenja hižo njeplačeše a tak přičahny młodžina do wsy a počachu so nowe chěže twarić a stare ponowjeć. Tak wuhladamy hač do džensnišeho rjane holanske statoki w Miłorazu.

W lěće 2006 pak zhonichu wobydlerjo, zo ma so zbytk wjeski nětk tola hišće wotbagrować. Měr we wsy z teho časa hižo njeznaja. Wobšěrne planowanja a jednanja dla přesydljenja Miłoraza so zahajichu. Hdyž bě wjetšina na spočatku přeciwo přesydljenju, tak su wobydlerjo Miłoraza džensa pačeni: Někotři chcedža so rady přesydljić, druzi chcedža wostać. Rozkory přesydljenja dla – we wsy abo samo w swójbach – su wjesnu zhrmadnosć ničili.

A tola: Mam začišć, zo knježi w Miłorazu wosebita pobožnosć. Hižo do Druheje swětoweje wójny so pobožne kružki w statokach zetkawachu. A hižo lětdžesatki dołho zetkawaja so Miłoraženjo k bibliskim hodzinam w zymskich měsacach. Wone bibliske hodžiny kaž tež swjećenje Božeho wotkazanja pola Žurec w Miłorazu słušeja k wosebitym wjerškam mojeho farskeho džěła. Stara holanska pobožnosć mje hłuboko hnuje.

„Na zasejwidženje!“, přiwoła mi Miłoražanka, jako so na koleso šwiknu a po krasnej dubowej aleji, kiž je něhdy wjerch Pückler nasadžeć dał, domoj do Slepoho kolesuju. A při sebi sej myslu: „Miłoraz jo rjana wjeska!“

Wochožanska wuhlowa jama na kromje Miłoraza w lěće 1987

W lěće přewróta 1989 na nowym Miłoraskim pohrjebnišću

Foće: J. Maćij

Jadwiga Malinkowa

Pomjatnu taflu za Jana Kiliana w Delanach wotkryli

Tajke něšto Delany tak spěšnje hišće jónu dožiwić njebudu! Wjace hač poldra sta hosći a z tym trójce telko, kaž so wobydlerjo we wsy, běše so jim sobotu popołdnju, 13. žnjenca, do wsy nawaliło. Bukečanska wosada běše na počćenje swjeho najwuznamnišeho syna, Jana Kiliana, a na wotkryće wopomnenskeje tafle na jeho ródny statoku přeprošyla.

Symješko za tutón nadobny podawk bu hižo na spočatku lěta zapoložene. Ze zaměrom, žiwjenski skutk a wosobinu Jana Kiliana wobydlerstw bliže spřístupnić, běše kónc wulkeho róžka Bukečanska ewangeliska srjedźna šula na přednošk Trudle Malinkoweje přeprošyla. Mjez připošlucharjami na tutym wječorku běše tež rodźeny Rachlowčan Günter Wićaz, přiwuzny před poldra sta lětami do Awstralskeje wupučowaneje Albertec swójby. Časćišo běše wón dožiwił, zo so wukrajnicy w Delanach a Rachlowje za ródny domom Jana Kiliana naprašowachu. Po přednošku Trudle Malinkoweje zrodzi so w nim mysl, tam wopomnjenku tafle připrawić.

Günter Wićaz wopokaza so jako muž skutka. Na zakładze swjich dobrych zwiskow k městnym předewzaćam čuješe so wón kmány, trěbne srědky za zhotowjenje tafle zwjesć. Zieschankec swójba, něčičši wobsedźerjo bywšeho Kilianec statoka, připrawjenju tafle přihłosowaše. Nic pak jenož wona, ale cyła wjes bě předewzaću přichilena. Na próstwu Güntera Wićaza naćisny Trudla Malinkowa němsko-serbski tekst za taflu, kotryž pokazuje na wuznam Kiliana jako farar, kěrlušer a wupučowar. Financowanje přewzachu priwatni darićeljo kaž tež Załožba za serbski lud ze šćedriwej pjenježnej podpěry. Tafle z čmoweho zornowca zhotowi Andreas Spittang z Budysekeje firmy „Steinmetz Bautzen GmbH“. Za jeje swjatočne wotkryće postaji so sobotniše popołdnju, 13. žnjenca.

Při najrjeńšim slónčnym wjedrje zhromadzi so před statokom trochu zwonka wsy, hdžež bě so w léce 1811 Jan Kilian narodził, dohromady na 200 ludźi. Ze wšlakich kónčin běchu so Němcy kaž Serbja

na puć do Delan podali. Mjez hosćimi bě tež tójšto znatych Serbow, mjez druhim Serbski superintendent Jan Malink, předsyda Serbskeho ewangeliskeho towarstwa Měrcin Wirth, předsyda Towarstwa Cyrila a Metoda Jurij Špitank a zapóslanc Sakskeho krajneho sejma Marko Šiman.

Wjes ze swjetej skromnej ličbu wobydlerjow běše so na tutón dzeń derje přihotowala. Za jězdzišća wopytowarjow běše parkowanišćo zarjadowane. Za swjatočnosť a zhromadne kofejpiće běchu rjenje z kwětkami wupyšene blida a ławki na puću před ródny statokom Kiliana nastajene. Ze wšeho bě pytnýc, zo wjesnjenjo z wutrobnosću swjich hosći witachu.

Swjatočnosť zahajichu dujerjo Bukečanskeje wosady. Po tym zo bě Günter Wićaz wšitkich powitał, zapiskachu dujerjo Kilianowy znaty kěrluš „Hdyž budžemy so widjeć něhdy“. Sćěhowachu wuwjedženja wosadneho fararja Thomasa Haenchena, kotryž rysowaše wuwice młodeho Kiliana a wobstejnosc, kiž běchu jeho wobwliwowali. Na to wotkry najstarša wobydlerka bywšeho Kilianec statoka, Irene Zieschank, pod přikleskom přitomnych wopomnjenku tafle. Tuta ma swoje městno na swislach hospodarskeho twarjenja, tak zo ju nimoducy derje widža.

Tekstěj na tafli wotpowědujo předstaji po tym Trudla Malinkowa wuznam Jana Kiliana jako farar, kěrlušer a wupučowar. Zdobom wona na to pokaza, zo je po pomniku w Kotecach a pomjatnymaj taflomaj we Wukrančicach a w texaskim Serbinje tafla w Delanach nětko štwórte wopomnjenke městno za njeho.

Připowědženy wot Janiny Krygarjoweje zaspěwa chór Budyšin pod dirigentom Mi-

Pomjatna tafla za Jana Kiliana na jeho ródny statoku

Foto: L. Sachsa

chałom Jancu Kilianowe kěrluše „Žedženje za njebjesami“, „To krasne słowo je“ a „Ja myslo pod wólsemi při rěce džěch“. Z kěrlušow, přednjesenych wot spěwarkow w Budysekej serbskej drasće, so wěste serbske začuwanje nad swjatočnosť rozlehy.

Słowa wjesnjanosty gmejny Kubšicy Olafa Reicherta temu wotpowědowachu, jako pokaza wón na wuznam korjenjow našeje kónčiny kaž tež kóždého jednotliwca. Při rozestajenju z tym móžeja pomniki kaž tež runje wotkryta tafla spomóžne być, wón podšmórny.

Naposledk podzakowa so Günter Wićaz pola wšitkich, kiž běchu k nastaću tafle a k poradženju dnja přinošowali. Jako dopomnjenku rozdžěli wšitkim spodobny flyer z portretom a žiwjenskim datami Kiliana.

Swjatočna hodžinka zakónči so ze zhromadnje zanjesenym kěrlušom „Pój, wutroba, a wjesel so“, kotryž bě Kilian do serbsčiny přeložił. Pod přewodom dujerjow štučki w serbskej a němskej rěči mócnje zaklinčachu.

Po tym běchu wšitcy přitomni na kofej a tykanc přeprošeni. Delanscy wjesnjenjo, mužojo kaž žony, wustojnje poslužowachu. Hosćo njehladachu kanzanja a wostachu rady hišće hodžinku bjesadujo hromadže w ranej krajiny pod lužiskimi horami, w kotrejž bě Jan Kilian před 200 lětami swoje džěcatstwo přežiwił.

Arnd Zoba

Chór Budyšin wobruhi swjatočnosť w Delanach z Kilianowymi kěrlušemi.

Foto: J. Maćij

Farar Joachim Hossenfelder a delnjołužiske Serbowki

W lětomaj 2013/14 prezentowachu w Němskim historiskim muzeju w Berlinje wulku wustajeńcu wo wuznamje ewangelskich farskich domow a swójbow. Tam, hdžež bě čas nacionalsocializma předstajeny, běše fotografija z napismom „Hossenfelder a Serbowki“ widžeć. Tři žony w delnjoserbskej drasće wobdžela so na masowym za-

rjadowanju a maja prawicu pozběhnjenu. Wobraz zbudži prašenje, kak bě móžno, zo so Serbowki takle w zjawnosći pokazowachu. Po wšelakich pospytach zamóch stawiznu, kiž chowa so za wobrazom, wuswětlic, štož chcu w scěhowacym teksće čitarjam k swójskemu rozsudej posrědkować.

Farar Joachim Hossenfelder a Serbowki na masowym zarjadowanju Němskich křesćanow w Sportowym palasće w Berlinje 22. septembra 1934 Foto: Ewangelski centralny archiw Berlin

Farar Joachim Hossenfelder

Při předstajenju wobrazu započnjemy z mužom na ľewej stronje. Je to farar Joachim Hossenfelder, kotryž pochadžeše z Choćebuza, hdžež bě so 29. apryla 1899 jako syn wučerja narodził. Po studiju teologije skutkowaše wot 1923 jako farar w Hornjej Šleskej a wot lěta 1931 w Berlinje. 1929 bě do NSDAP zastupił, w kotrejž přewza nadawk cyrkwinškopolitiskeho poradźowarja.

Hitler wuda 1932 direktiwu, zo ma so ewangelska cyrkej za nacionalsocializm zdobyć, a wutwori za to cyrkwinske hibanje „Němscy křesćenjo“ (DC). Jako wjednika tuteje skupiny postajichu Hossenfeldera, kotryž spisa přenje směrnicu noweho hibanja. Němskokřesćanske hibanje widžeše wón jako „SA Jezusa Chrystusa“, kotraž ma zwoprawdźić pozicije nacionalsocializma, na přikład wojowanje přećiwo Židam. Po nastupje nacionalsocializma poradži so Němskim křesćanam z podpěru NSDAP, sej nimale wšu móc w ewangelskej cyrkwi zdobyć. Jenož „Wuznawarska cyrkej“ (BK) pod wjednistwom Berlinskeho fararja Martina Niemöllera wojowaše přećiwo přewzaću nacionalsocialistiskeje ideologije w ewangelskej cyrkwi. Joachim Hossenfelder bu 6. septembra 1933 jako nowy biskop za Braniborsku postajeny.

Dnja 13. nowembra 1933 zarjadowachu Němscy křesćenjo wulku manifestaciju w Berlinje. Po Hossenfelderu řečeše wučer Reinhold Krause, kotryž žadaše sej wotstronjenje Stareho zakonja a wurjedženje Noweho zakonja wot teologije „rabine-ra“ Pawoła. Po jeho mēnjenju kryješe so čista, njeskažena wučba Jezusa dospołnje ze žadanjemi nacionalsocializma. Přećiwo tutym radikalnym twjerdženjam dóndže k tak sylnym protestam po cyłej ewangelskej cyrkwi, zo dyrbjachu Němscy křesćenjo kroćel wróćo stupić. Najprominentniši wopor běše Joachim Hossenfelder, kotryž bu wot designowaneho biskopa Müllera 20. decembra 1933 k wotstujej jako wjednik Němskich křesćanow, jako braniborski biskop a wot wšitkich dalších cyrkwinskih funkcijow nuzowany. Běše nětko bjez džěła, tola wobchowa swoje dotalne dochody. Hakle 1939 přewza faru w Podstupimje. Po wójnje bě farar w Zapadnej Němskej a zemře 1976 w Lübecku.

Manifestacija Němskich křesćanow w Sportowym palasće 22. septembra 1934

Foto Hossenfeldera ze Serbowkami je nastal na wječornym zarjadowanju we wulkej žurli. Je to Berlinski Sportowy palast,

kotryž běchu 1910 jako najwjetšu žurlu Berlina natwarili. Ze swojimi hač do dwaceći tysac městnami wužiwaše so we Weimarskej dobie za wulke sportowe zarjadowanja, za hudźbne předstajenja a w přiběracej měrje tež za politiske manifestacije. Wuwołanje totalneje wójny přez Goebbelsa 1943 sta so na tutym městnje. Tež Němscy křesćenjo wužiwachu tute propagandistisce wažne masowe schadźowanjšo. Tak bě so tež horjeka naspomnjena manifestacija 13. nowembra 1933, kotraž wjedžeše k wotstujej Hossenfeldera, w Sportowym palasće wotměta.

Dalše a zdobom poslednje wulkozarjadowanje Němskich křesćanow na tutym městnje wotmě so pjatk, 22. septembra 1934. Běše to cyłóněmske schadźowanje po přikładze stronskich zjězdow NSDAP, na kotrymž so pječa 15 000 ludźi wobdželi. Hłowny tenor zarjadowanja běše: „Štož je NSDAP w staće, to su Němscy křesćenjo w cyrkwi.“ Njeličomne chorhoje so do žurle nošachu a k zwukam wojskeje hudźby poswjećichu. W prezidiju sedžeštaj mjez druhimi designowany mócnarski biskop Ludwig Müller a nowy wjednik Němskich křesćanow dr. Ernst Kinder.

Hossenfelder dyrbjese so z městnom w publikumje spokojić. Tola tež tam sćahny kedźbnosć na so z tym, zo rjadowaše delegaciju Serbowkow. Je móžno, zo bě wón wosobinsce žony w serbskej drasće do Berlina skazał, wšako měješe chwile za specialne nadawki a by za to swoje zwiski do Choćebuza wužiwać móht. W běhu wječora, snadź při powitanju abo poswjećenju chorhoje, stany cyła zhromadźizna k hitlerskemu postrowej.

W tutym wokomiku nasto foto. Fotograf bě sej něšto metrow swobody stworić wědzał, zo by Hossenfeldera z třomi Blótowčankami na wobrazu derje zapopadnył. Při dokładnym wobhladanju hodži so zwěsćić, zo naprawo stejaca Serbowka swoju prawicu trochu njelepje do wysokosće pozběhuje, najskeje pobrachowaceho zwučowanja dla. Dale ma zapakowany kwěćel w ruce, snadź za postrowjenje mócnarskeho biskopa.

Wobdželenje Serbowkow w drasće na nacionalsocialistiskich wulkozarjadowanjach wotpowědowaše trendej tehdyšeho časa. Tak wobdželi so někotre serbske delegacije na „Reichserntedankfest“ na hesskim Bückebergu. Tež Hitler da so ze žonami w serbskej drasće fotografować. Na stronskim zjězdze NSDAP w septem- →

Po zapokazanju mócnarskeho biskopa Ludwiga Müllera před Berlinskim domom njedzeli, 24. septembra 1934

Foto: Georg Pahl, Zwjazkowy archiw Koblenz

⇒ brje 1934 nasta pohladnica, na kotrejž bě Hitler wosrjedž žonow w narodnych drastach widžeć. Naprawo wot Hitlera steješe Serbowka. (Pomhaj Bóh 23.9.1934) W přerich lětach swojeho knjejstwa prówaše so Hitler wo zdobyće wjesnje ludnosće z pomocu ideologije, kotraž je jako „krej a kraj“ znata. Tež cyrkwiskim wjednikam bě jasne, zo wotpowěduje wobdželenje žonow w narodnej drasće duchej časa a zo słuša k prawemu nacional-socialistiskemu wulkozarjadowanju. Lěto pozdžišo docpě tutón trend tež Němsku póštu, z tym zo wuńdže serija z ludowymi drastami Němskeje, mjez kotrymiž bě tež žona w delnjoserbskej drasće předstajena.

Zapokazanje mócnarskeho biskopa Müllera w domje 24. septembra 1934

Serbowki wostachu hač do njedzele, 24. septembra, w Berlinje, hdyž so mócnarski biskop Müller w Berlinskim domje do zastojnstwa zapokaza. Po swjedženskich kemšach postrowi wón lud, kiž bě so před cyrkwu zhromadził. Za řečnikowym pultom steješe nimo cyrkwiskich zastojnikow a muži w uniformje skupinka znajmjeńša šěsć Serbowkow w delnjoserbskej drasće. Najmłódša z nich bě tež hižo na wobrazu ze Sportoweho palasta widžeć byla a drje tež ta, kotraž jej k prawicy steji. Při dokładnym přirunanju wobeju wobrazow hodži so zwěsćić, zo mějachu Serbowki njedzeli před cyrkwu hinaše fale zwjazane hač pjatk w Sportowym palasće. Z teho smé so sudzić, zo bě wobdželenje na woběmaj zarjadowanjomaj derje přihowowane.

Po swjedženju wozjewichu Serbske Nowiny foto ze Serbowkami před Božim

domom z podpismom: „Po zapokazanskej Božej službje porěča němski biskop Müller před Barlinskim domom k syle luda, kotraž tam na njeho čakaše. Na lěwej stronje

wobrazu widžimy Błótowčanki w jich rjanej drasće. Wone běchu Němskemu biskopej zbožopřeca swojeje domizny wuprajili.“ (SN 25.9.1934)

Woblubowany motiw

Serbowki w narodnej drasće słušachu hižo do hitlerskeho časa a tež po nim k njeparujomnemu wuhotowanju serbskich delegacijow, kiž powitachu němske wyšnosće. Tak bě to při wšelakich postrowjenjach sakskich a pruskich kralow, při přijecu pola prezidenta NDR, při witanjach generalneho sekretara SED abo při wopytach politikarjow w našim času.

Narodne drasty su spěšnje spóznamjene, w tym runajo so uniformam a powoľanskemu woblečenju. Wone spožča reprezentatiwnym swjatočnosćam wosebity blyšč. Prašenje za wosobinskim politiskim přewědčenjom Serbowkow njeje w tajkich padach rozsudne, dokelž słužachu wone jako identifikaciska značka za Serbow. Delegacija ma posrědkować poselstwo: Serbja su z tym přezjedni.

Tak mamy tež widžeć wobraz „Hossenfelder a Serbowki“. Wón praji wjac wo Hossenfelderu hač wo Serbowkach w narodnej drasće.

Jan Malink

Foto wo zarjadowanju po zapokazanju mócnarskeho biskopa Ludwiga Müllera před Berlinskim domom, wozjewjenu w Serbskich Nowinach 25. septembra 1934 Repro: SKA

Płachta pełna hulicowańkow

Slěpjańska serbsčina w słowje a pismje

„Płachta była cí nas uniwersalna“ (str. 54), praji Dieter Reddo z Trjebinka a powěda wo tym, kak su sej žony płachtu zwjazali a za čo su ju wužiwali. Slěpjańsku sadu čitać je zajimawa informacija, tola sadu słyšeć je wosebite dožiwjenje a pytnješ, zo wurjekuje so ł jako l a zo ma sada móhłrjec wjeršowu melodiju. Teksty w Slěpjańskej narěči čitać a zdobom słyšeć zmóžnja nam loni wot Domowinskeje župy Jakub Lorenc-Zalěski z.t. wudata kniha „Płachta pełna hulicowańkow“, kotruž je slawistka Juliana Kaulfürstowa zestajiła. Wot 2010 do 2015 je ze slěpjańsće rěčacymi za bliedom sedźala a „jich hulicowańkam“ (str. 4) připošluchała, so z nimi rozmołwjała a rozmołwy natočiła. Z něhdže 80 hodžin rěčaneho materiala nastaj čitanka z powědkami, dožiwjenskimy rozprawami, wopisowanjami, dialogami, hrónčkami a spěwomaj. Rěčnicy su ze Slěpeho, Trjebina, Trjebinka, Rowneho, Brězowki, Mułkec, Miłoraza a Džewina. Najstarša narodži so 1919 a najmóldši w lěće 1942. Njesu to jenož rěčne dokumenty, ale tež historiskoludowědne wo žiwjenju w holanskej kónčinje.

W titulu naspomnjena płachta słušeše w Slěpjańskej kónčinje něhdy k wšědnemu dnjej. „Do płachty nažnjachu ze serpom trawu, do njeje zběrachu hable abo wrjós, z płachtu transportowachu džělansku drastu, blešu z napojom abo tež twory na wiki. Z jeje pomocu wukonjachu so džěla kaž sadženje běrnow a z njej so zawěsćowaše wjezba, zo njeby trawa z woza padała abo drzewo so zhubiło“, rozložuje Juliana Kaulfürstowa w swójim předstowje. Džensa wšak so płachta hižo njewužiwa. Ze zhubjenjom płachty we wšědnym žiwjenju so tež serbska rěč pozhubjowaše a tak

je jako wobchadna rěč lědma hišće słyšeć. Čim wyše ma so nahrawanske, přeložerske a zestajerske džěło Juliany Kaulfürstoweje hódnoćić.

Rěčany material je wona do wobsahowych wobtokow z wotpowědnymi nadpismami rjadowała. Teksty hodža so paralelnje w slěpjańščinje a w němskim přeložku čitać a k tomu na CDjomaj słyšać. Zhonimy wo džěle na dworje, w chlěwje, w zahrodže abo na polu w tekstach „Džěło ho tej góli“, „Čěžke džěło chlěwje“, „Płody ho našej zarodce“, „Z pługom a trekarjom“, „Wót burskego žywjenja“ a „Wódu tšumpać a mloko humpać“. Zajimawe dohlady do stawiznow a přirody skića „Meteorologija a fenologija cí Mroskoc“. Wobydlerjo hole powědaja wo swójbnych počahach, wo zhromadnym žiwjenju generacijow w dopomnjenkach kaž „Matyk – twarc“, „Stary nan a džěci“ a „Džěće a gólica ho wójnskem casu“. Na šibałe wašnje so podate charakterne kajkosće w hrónčkach pod nadpismom „Grońka ho starych hobydlerjach Trjebinka pó rjedže jich twarjenjow“. W powědkach „Džěłańska drasta płachće, na droze fajn hugotowana“, „Džowka Lena a burska drasta“ a „Džěćetko“ tematizuje so drasta w Slěpjańskej holi. Wo podawkach a dožiwjenjach wo koło nałožkow, tradicijow a swjedženjow zhonimy w tekstach „Snědanje za camprarje“, „Jastrowne spiwanje a šabernak“, „Spiwanje na ławkach, za dešćom a na krupny swědžen“, „Tykańce na kermušu“ a „Gódy a džěćetko“.

We wšěch mjenowanych a njemjenowanych pojednanjach je rěč wo cyle wosobinski dožiwjenjach, nahladach a začućach. A tež tuchwilna wšědna situacija je žiwa w připadnej rozmołwje, kotruž Julia-

Kniha z tekstami w Slěpjańskej serbsčinje

Na lětušim serbskim cyrkwiskim dnju w Slěpom je wudawaćelka Juliana Kaulfürstowa swoju knihu předstajiła.

Fóće: G. Wiczorek

na Kaulfürstowa wušknje a z wulkej přichilnosću za Slěpjańskich wobydlerjow po akribiskim džěle zjawnosći spřistupnja.

Wobšěrne džěło transkripcije tekstow w slěpjańščinje je dr. Hync Rychtar jako lektor přewodzał. Lechosław Jocz předstaja w swójim nastawku „[h]o Slěpjańskej serbsčinje“ dialektalne wosebitosće a wědomostne přepytowanja. Pokazuje na přiwuznosć k Mužakowskemu dialektnej a městno mjez hornjo- a delnjoserbskej rěču ze sylnišej afinitu k delnjoserbsčinje. Karsten Nyč je nimo rěčnikow tež člonow towarstwa kólesko z.t. w Slěpjańskich drastach w holanskej krajiny abo na dworje fotografował. W tutym zwisku předstaja něhdyše wužiwanje Slěpjańskeje płachty. Scyła twori wot Mirka Markowskeho wuhotowana kniha spodobny cyłk a wabi hižo wot wonkowneho napohlada do zaběry z njej.

Nutřkownu wobalku wupjelni foto hrubeje tkaniny płachty z plećenymi štrykami – „trokami“, z kotrymiž je so płachta na wšelake wašnje wjazala. Juliana Kaulfürstowa je do „imagarneje burskeje płachty“ zwjazala drohotne trajne „slěpjańske hulicowańki“. *Měrana Cušcyňa*

Na cyrkwiskim dnju w Slěpom pokaza sup. Jan Malink płachtu, kotraž je so něhdy při wšědnym džěle w Slěpjańskich wsach wužiwała.

Stawizny najzapadnišich Słowjanow

Wo nowej knize jendźelskeho slawista a přečela Serbow Geralda Stona

Najnowša kniha, kotraž so wobšěrny serbskim stawiznam wěnuje, njeje ani serbsce ani němsce, ale jendźelsce wušta. Jeje awtor je slawista a přečel Serbow Gerald Stone z jendźelskeho Oxforda, kotryž je čitarjam Pomhaj Bóh jako awtor wšelakich pojednanjow wo serbskej řeči, kěrlušach a stawiznach znaty. Titul jeho aktualnej kniži „Slav outposts in Central European history. The Wends, Sorbs and Kashubs“ njeda so zlochka zeserbsčić, móht so pak takle podač: „Najzapadniše słowjanske sydlišća w centraloeuropiskich stawiznach. Wendojo, Serbja a Kašubojo“.

Na nimale 400 stronach předstaja a přepytuje awtor mnóstwo słowjanskich kmjenow, kiž so w zažnym srjedźowěku mjez Łobjom a Wódrú/Nysu zasydlichu, a scěhuje jich slědy hač do džensnišeho. Po wašnju žórlow wužiwa Stone za wšitke tute kmjeny zapriječće „Wendojo“. Dokelž pak z tutech „Wendow“ jenož Serbja w Delnjej a Hornjej Łužicy kaž tež Kašubojo hač do džensnišeho přežiwichu, tworja jich stawizny čeziščo publikacije. Kaž w titulu připowědžene, zarjaduje Stone jich stawizny konsekwentnje do wjetšeho, srjedźoeuropejskeho konteksta, štož mam za jara poradžene. Z tym móže wón tež na wažnosć wot njeho wopisanych podawkow za cytu srjedźnu Europu skedźbnić.

Krótko a pregnantnje rysuje awtor najwažniše podawki a najwuznamnišich akterow 1200lětnych słowjanskich stawiznow zapadneje Nysy. Wuwjedženja su wotměnjawa a čitaja so jara žiwje. To zaleži na wobrotnej řeči, kiž je tež za njemacernorěčneho čitarja derje zrozumiwa. Žiwemu zacišćeje polěkuje dale, zo je awtor mnoho žórlow do kniži zaprijał. Z tym spřístupni wón (nic jenož) jendźelskorěčnemu publikumej hewak husto čezko přistupny material a wabi snadź teho abo tamneho, so bliže ze žórlami zaběrač.

Zo so kniha wotměnjawje čita, zaleži tež na tym, zo so Stone přewažnje na centralnych wosobinach jednotliwych ludow orientuje. Nadrjadowanym strukturam a zakonitosćam, kiž počahi „Wendow“ k druhim ludam postajowachu, so awtor porno temu mjenje wěnuje. Z teho scěhuje mało analytiski raz kniži: Jednotliwe regiony a ludy so mjez sobu lědma přirunaja. Wažne prašenje, čehodla słowjanske kmjeny w jednej kónčinje dlěje přežiwichu hač w drugej, so jenož mjez linkami wobjednawa.

Njezadžiwa, zo Gerald Stone wosebitu kedźbnosć na styki mjez „Wendami“ a Jendźelskej zložić. Tutech stykow je wjace, hač by čitar snadź na přeni pohlad wočakował: Tak zhonimy wo Jendźelčanu Roberće Halesu (1675–1735), kiž je so spočatk

Awtor Gerald Stone z Oxforda jako přednšowar na serbskim cyrkwiskim dnju w Budyšinje 2010
Foto: J. Macij

18. lěttotka wo wudaće hornjoserbskeje kniži prócowač, abo wo jendźelskim kralu George I. Lewis (1660–1727), kotryž so za Słowjanow w Limborskim kraju zajimowaše. Dale pokaza Stone na serbske korjenje komponista Jana Krygarja (1598–1662) w Gubiny, kotrehož spěwy so tež w Jendźelskej spěwaja. A wězo njepobračuje tež Ochranowski serbski misionar Jan Awgust Měrcink (1817–1875), kotryž bě na britiskej lódzi na wotkryću sewjerozapadneje pasaže wobdžěleny.

Kniha bazuje přewažnje na trochu staršej literaturje, aktualne studije so mjenje zaprijachu. To nadpadnje wosebje při wotrězkach wo zasydlenju Słowjanow, ke kotremuž je so w minjenym lětdžesatku wjele slědžiło. A tež k Roberće Halesej předleža aktualniše džěla, kiž jeho skutkowanje we Łužicy do wjetšeho konteksta zarjaduja.

Za překrótki a mało wuprajiliwy, dokelž přešematiski, mam na spočatku kniži podaty wobsah, w kotrymž so jeno wosom kapitlow bjez podkapitlow mjenuje. Jeli pak so jako čitar na příklad za stawizny Serbow wokoło Berlina w srjedźowěku zajimuju, mam dołho pytač. Tež rjadowanje w kapitlach samych njezda so mi byč přeco konsekwentne, štož časowu orientaciju počezuje. Tak započnje so kapitl „Wot pietizma hač k rozswětlerstwu“ z wotrězkom wo Ochranowje (założeny 1722), na to slě-

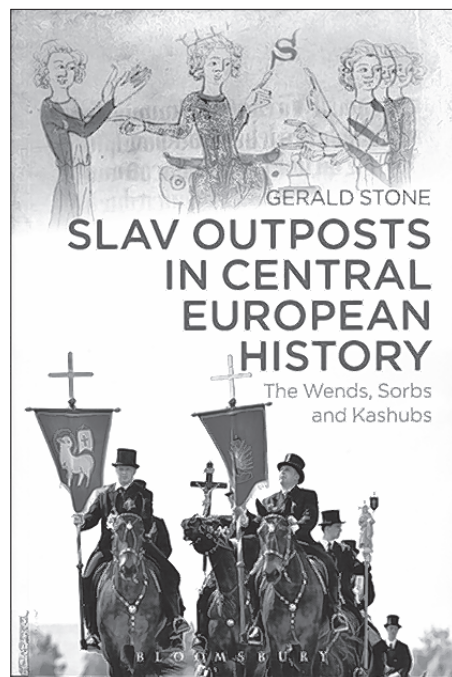
duje wotrězk k Serbskemu předarskemu towarstwu w Lipsku (założeny 1716), k Serbskemu seminarj w Praze (dozałożeny 1728), k ewangelskim spěwarskim z lěta 1710, k Roberće Halesej, kiž poby 1703 w Budyšinje, a skónčnje k bibliji z lěta 1728.

Hladajo na wulki serbski podžěl kniži směny zwěsčić: Ani w serbskej ani w němskej literaturje kniha swojeho runjeća nima. Najwažniše podawki a wosoby serbskich stawiznow so tule jadriwje na pozadku powšitkowneho wuwica předstaja – a to bjez socialistiskeje ideologije, kaž namakamy ju w štyrizwjazkowym wudaču „Stawizny Serbow“.

Wuhotowanje kniži je jara spodobne. Mnohe karty a fota wolóža čitarjow so orientowač a wopisane podawki do konkretno geografiskeho ruma zarjadowač. Kombinacija srjedźowěkowskeje rysowaniki z aktualnym fotom križerjow na wobalce je wušiknje zestajena. Spóznaješ na přeni pohlad, zo wočakuje če pojednanje wot srjedźowěka hač do přitomnosće. Křižerjo skutkują tu jako symbol za cuze swěty a ludy, z kotrymiž chce kniha swojich čitarjow zeznajomjeć.

Doporučam knihu wšěm na serbskich stawiznach zajimowanym a přeju sej, zo ju mnoho ludźi čita. Wona njeje jenož za fachowy publikum wotmyslena, ale hodźi so za šěroki kruh zajimcow – tež w Serbach a Němcach. Gerald Stone wotewri nam ze swojjej wobhladniweje a derje čitajomnej kniži wokno do słowjanskich stawiznow srjedźneje Europy.

Lubina Malinkowa

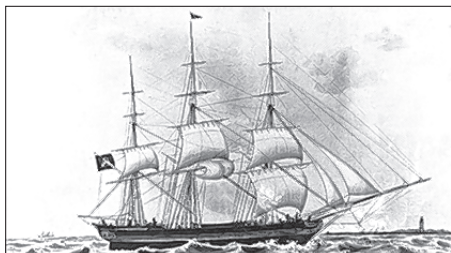
Gerald Stone, *Slav outposts in Central European history. The Wends, Sorbs and Kashubs*, Bloomsbury 2016. ISBN 978-1-4725-9209-5

Serbski wučer w Awstraliji

Před 200 lětami so Jan Dalwica w Hrodzišću narodził

Jan Dalwica narodži so 16. septembra 1816 jako druhe dźěćo do serbskeje swójby w Hrodzišću. Hromadže z bratromaj Handrijom a Pětrom wotrosće na małym chěžkarstwie w susodnej Chortnicy, na kotrej bě so swójba hišće do lěta 1820 přesydliła. Nan Jan Bohuwěr Dalwica chodžeše na knježi dwór do Hrodzišća na robotu. Připódla bě znaty ludowy herc a pěsnjer, kotryž po dokonjanym dźěle duchowne spěwy a kěrluške pěsnješe a na trompeće piskaše. Wšelake spěwy přebasni z němčiny, dalše pisaše sam. Někotre z nich samo w čišću wuńdžechu a so wot pobožnych Serbow rady přijimachu.

Dalwicec swójba přisłušeše štundarskim kruham, kotrejž běchu tehdy w mnohich wsach wuchodneho Budyskeho kraja kručće zakótwjene. Štundarjam njedosahaše njedželu kemši hić. Woni schadźowachu so tež wotyždenja w priwatnych domach k nutrnosćam, kiž sej sami wuhotowachu. Při tym słušeštej za nich řeč a wěra hromadže, štož zwuraznichu tež z tym, zo so „serbscy bratřa“ mjenowachu.

Płachtak wjeze wupućowarjow do Awstralije.

Repro: R. Wuchatsch

Swójbny nan w Rakojdach

10. meje 1840 woženi so Jan Dalwica z Marju Hančkec z Rakojd. Młodaj mandželskej so w jeje ródny domje zasydlišta, wotnajejo Hančkec mału žiwnosć. W přěnim lětdžesatku mandželstwa narodžichu so jimaj sydom dźěći, z kotrychž dvě zemřěštej.

Runja swojemu nanej w Chortnicy namaka tež Jan Dalwica swoju duchownu domiznu w serbskich lutherskich kruhach. Z mjenow kmótow, kotrychž za swoje dźěći wuzwoli, je spóznać, z kim přećelstwo haješe. Tak běchu mjez kmótami wjacori štundarjo, kotřiž pozdžišo do Awstralije wupućowachu, kaž Hennemersdorf z Rakojd, Kleinig z Chortnicy a Ponich z Rachlowa. Tež Jan Swora z Droždžija Dalwicec dźěćom kmótrše. Wón bě duchowny nawoda pobožnych Serbow a založi w lěće 1849 serbske lutherske towarstwa w Rachlowje, Poršicach, Džiwoćicach a Njeswaćidle. 1851 wjedžeše najwjetšu, z 92 wosobow wobstejacu serbsku wupućowarsku skupinu do Awstralije.

Wupućowar do Awstralije

Hromadže ze swojimi „serbskimi bratřami“ wupućowa Jan Dalwica z mandželskej a pjeć dźěćimi 1851 na płachtaku „Helena“ do Awstralije. Patoržicu 1851 přistawichu w Adelaide w Južnej Awstraliji. Něhdže 80 kilometrow na sewjer založichu sej 1852 serbske sydlišćo a spožichu jemu mjeno Ebenezer (Kamjeń pomocy). Wone, tak bě wotpohladane, měješe so wuwic na serbsku luthersku wosadu. Dokelž pak serbskeho fararja njemějachu, přizamnychu so susodnemu němskemu duchownemu. Za wučerja we wosadnej šuli postajichu Jana Dalwicu.

Wučer w Ebenezeru

Šulska wučba je so prawdžepodobnje hižo bórže po založenju sydlišća 1852 zahajiła. 1858 natwari so dom, kotryž słužeše zdobom jako šula a bydlenje za Dalwicec swójbu. Tuta so w Awstraliji z narodženjom pjeć dalšich dźěći hišće powjetši.

W Ebenezerskej šuli knježeše pobožny duch, tak zo běchu wosadni z wučerjom přewšo spokojom. Wo tym pisaše z Rachlowa pochadźacy Handrij Ponich 1861 w lišće do Łužicy: „Štož našu šulu nastupa, da smy my, budž Bohu džak, wjacje namakali, hač smy při našim wučehnjenu pytali, mjenujcy dokelž Jan Dalwica chromy je, a naše dźěći wuču, a tu pastwu, na kotrejž wón je rozwučuje, sam na swojej wutrobje zhonil je a so wšědnje na njej žiwi.“ Podobnje zwurazni so tež Handrij Dejka, pochadźacy z Ryheloweho mlyna w Njehornju, kotryž 1862 pisaše: „Tež wučer dźěći je wěriwy muž, mjenujcy Jan Dalwica z Chortnicy, kotryž so jenož prócuje, swoje młode jehnjatka ke Chrystusej wjesć.“

Wosebitosć Ebenezerskeje šule bě, zo bě wona jenička po cyłej Awstraliji, w kotrejž so wučba tež w maćeršćinje serbskich wupućowarjow podawaše. Wo tym rozprawjataj nam časowaj swědkaj. Tak pisaše hižo naspomnjeny Handrij Dejka 1856, zo Jan Dalwica „dźěći w serbskej a němskej řeči rozwučuje“. Tole wobkrući tež Marja Sworic, džowka Jana Swory, kotraž w swojich žiwjenskich dopomnjenkach piše, zo je wot 1854 do 1862 do šule chodžila a při tym „najprjedy serbsku a na to němsku šulu“ wopytała.

Mjenowanej citataj stej jeničkej dopokazaj, zo je so w Ebenezerskej šuli serbsce wučilo. Dźěći wuknjachu ze serbskich biblijow, spěwarskich a dalšich nabožnych spisow serbsce čitać. Hdy je so serbsčina jako wučbna řeč ze šule pominyła, njeje dokładnje znate. Wjacore indicije na to pokazuja, zo sta so to hižo na spočatku 1860tych lět.

Jan Dalwica (1816–1863)

Repro: SKA

Jan Dalwica zemřě 30. oktobra 1863 w starobje 47 lět. Wo tym rozprawješe Handrij Dejka do Łužicy: „Dalwica z Chortnicy je tež 30. oktobra wumřěł, wón je wjele lět chorował, zawostajił je wudowu a džesać dźěći, jedne dźěćo, tři lěta stare, leži hišće w kolebce, wone njemóže běhać.“

Dalwicec swójba w Awstraliji

Jana Dalwicowu naslědnik jako wučer w Ebenezeru bu jeho 16lětny syn Handrij, rodženy 1847 w Rakojdach. Kaž nan podawaše wón wučbu w Dalwicec domje, doniž wosada 1871 separatnu šulu njezatwari. Handrij Dalwica woženi so ze Serbowku Hanu Kleinigec. Wučerstwo w Ebenezeru wukonješe na wšě 45 lět hač do swogeho wuměnka 1908. 1927 wón w Ebenezeru zemřě.

Wjetšina Jana Dalwicowych dźěći wosta we wokolnje Ebenezeru a žiwješe so z ratarstwa. Někotre z nich so ze Serbami woženichu. Najmłódši syn, Michał, kotryž třilětny při nanowej smjerći hišće běhać njemóžeše, docpě starobu 93 lět a měješe džewjeć dźěći. Dźěći a wnučki Jana Dalwicowcy hajachu hišće dołho zwiski k swojim přiwuznym, Dalwicec swójbje we Wawicach pola Bukec. Dwaj wnukaj dojedžeštej sej samo z Awstralije na wopyt do Łužicy. Dalwicec mjeno w Awstraliji hišće džensa wuhasnjene njeje.

Trudla Malinkowa

Gertrud Budarjowa 80 lět

Dnja 29. awgusta swjećeše Gertrud Budarjowa w Nowej Wsy pola Njeswaćidła swoje jubilejne 80. narodniny. Wona narodži so jako třeće dźěčo bura Curta Panacha (1887–1968) a jeho mandželskeje Friedy rodź. Schneiderec (1897–1974) we Łómsku pola Njeswaćidła. Wotrosće w serbskej swójbe z hromadnje z bratrom Měrcinom a ze sotru Lydiju. Doma rěčeše so jenož serbsce. Po confirmaciji w lěće 1950 w Njeswaćidle wuknješe wot lěta 1951 zahradnikarjenje w Budyšinje w Exnec zahradnistwje.

W lěće 1958 zmazdželi so z blidarjom Korlu Budarjom z Holešowa. Wot 1960 do

Gertrud Budarjowa

Foto: M. Panach

1963 wutwarišaj sebi Geßweinec bróžnju w Nowej Wsy. Jimaj narodžichu so dźěći Křesćan, Renata a Annegret. Jubilara ma pjeć wnučkow. Wot lěta 1963 hač do smjerće mandželskeho w lěće 1992 pomhaše doma w blidarni.

Rady wobdźěli so Gertrud Budarjowa na serbskich zarjadowanjach a přinošuje z dobrymi plodami lěsa abo swojeje zahrody. Čichi pjatk serbskich kemšerjow tež rady ze

samowósokowanymi jutrownymi jejkami zwjesela.

Bóh chcył jubilarce dać hišće dobre lěta w strowoće a z dobrymi nazhonjenjemi.

Handrij Wirth

Njenormalna mložina w Nowej Niwje?

Ako som njezela, 7. awgusta, se dał na drogu do Noweje Niwy na žnjowny swěžen – jaden wósebny, žož mložina dopołdnja gromaže na mšu žo, což teke k našemu słuša, som ducy w awše cerkwine husćenje radija rbb słyšať. Pší tom jo šło wó wopšašowanje luži w Barlinju a Bramborskej, co wóni su pó wěrje – lěc su ewangelske abo katolske kśesćijany abo muslimy. Nejwěcej su wótegronili, až wóni su „Nichts“, až su „Normalne“, až njeju žedne kśesćijany.

Něnt som se pšašať: Su ga te młodostne

w Nowej Niwje njenormalne, až wóni se dopołdnja gromaže na našu daju, farař Jäger jich huwita a wóni ewangelium w serbskej rěcy lazuju? To njedajo w cełej Dolnej Łužicy nic taki rědny žnjowny swěžen: rejtownje wó koťac.

Gólcy a žowća z Noweje Niwy su wósebne normalne, dokulaž jo było normalne, až kśesćijaństwo a serbstwo stej słušaťej gromaže – tak ako su pó tradiciji swěšili teke lětos žnjowny swěžen w Nowej Niwje.

Siegfried Malk

Zelowa njezěla w klóštrje

W znamjenju zelow steješe njezěla, 21. awgusta, zahrada klóštra Marijineje hwězdy w Pančicach-Kukowje. Tradicionalna zelowa njezěla zahaji so z ekumeniskej nutrnosću ze Serbskim superintendentom Janom Malinkom a Drježdžanskim kanonikom Bennom Schäffelom. Sta wopytowarjow dachu sej zelowy kwěćel požohnować a wužiwachu poskitki 25 wikowarjow a plahowarjow přirodnych wudźěłkow. Po nutrnosći wotewrěchu w bywšej lodowej pincy klóštra wustajeńcu škleńčerskeho wuměštwa.

Foto: L. Sachsa

Kěrlušy za dujerjow

Załožba za serbski lud je wudała zběrku kěrlušow, připrawjene za dujerske kwartety. Dźiwajo na typisku zestawu a móžnosće kapałow wobdźěla Jan Cyž dohromady 101 kěrluš. Nětko předleža w dwěmaj wersijomaj: raz za dwě trompeće a dwě pozawnje, raz za dwě trompeće, tenorowy rók a tubu. Tak hodža so we wšelakim wobsadženju kaž tež w kombinaciji hrać. Rjadowane su kěrlušy po cyrkwiskim lěće, započínajo z adwentom. Zajimc dóstanje z tym dobry přehlad wo skladnosćach wužiwanja. Na předaň je notowy material w Budyskej Serbskej kulturnej informaciji.

John Petrik

Wobnowjenje wěže

Wěža Bukečanskeje cyrkwy ma so w blišim času wobnowić. Předewšěm maja so někotre drjewjane hrady we wěži wuměnić a so horni kónc wěže z nowym koporom zakryć. Při poslednim wobnowjenju w 1970tych lětach běchu pod tehdyšimi NDRskimi wuměnenjemi přečeńki a nje-falcowany koporowy blach wužiwal. Tehodla je w minjenych lětdzesatkach přez dešč a wložnotu drjewo we wěži škodowało. Wobnowjenje budže někak 400 000 eurow płaćić.

T.M.

Sluchokniha z narańšimi ludowymi powědarjami

Runje prawje do kermušneho a nazymskeho časa je w LND wušta nowa sluchokniha „Wjesni šibałcy“, na kotrež znaty

rozhlósownik Marko Grojlich žortne powědky z narańšich Serbow čita. Wón wšak so hižo jara dołho za literarne twórby serbskich ludowych powědarjow tutych kónčin hori. Za sluchoknihu je Grojlich do svojich nahromadženych knihow pokuknył a wšelke žortne powědky wupytať. A dokelž je nazhonity rěčnik, je tež hnydom sam čita. Zo so jemu při tym narańša serbsčina na jazyk tłóči, temu so zawěrnó njeje móhť wobarać. A čemu tež? Je wona tola pře-wšo rjana. A tak zaklinča nětko někotre twórby Richarda Iselta, Arnošta Simona, Měrcina Nowaka-Njechorńskeho, Pawoła Grojlicha a Jurja Budarja z Krakec tak, kaž su je tući prawdžepodobnje spisali. Tež ludowy pěsnjer Handrij Falka z Bukojny je mjez awtorami zabawnych tekstow a někotři dalši swětni dopisowarjo do nowin, kotřiž pak su njemjenowani wostali. **LND**

Wjesni šibałcy, Žortne powědky z narańšich Serbow, čita Marko Grojlich, režija Blanka Funcyna, titulna ilustracija Isa Bryccyna, CD, cyłkowna dołhosć 75 mjeń., 978-3-7420-2404-6, 10,00

Powěšće

Na farskej zahrodze we Wochozach rosće młoda lipa, kotraž je po něhdyšim wosadnym fararju Bogumile Šwjeli pomjenowana „Šwjelowa lipa“. Štomik běchu před lětomaj na wopomnjenskim dnju za wotbagrowane serbske wsy sadzili. Na farskim dworje chcedza w přichodnych lětach hišće kładźitu bróžen na kulturne zetkanišće „Šwjelowa bróžen“ wutwarić. Foto: T. Malinkowa

Lěska. W cyrkwi w Lěskej blisko Wjelceje wotewrichu pjatk, 22. julija, wustajeńcu „Karl Vouk. Satkula abo (st)wor(jen)a krajina“. W mjenje wosady powita hosći farar n. w. Dieter Schütt. Wumělc Karl Vouk rozprawješe wo svojim džěle. Arnold Rišler wobrubu zarjadowanje na piščelach. Wustajeńca bě zdobom oficialne přepodaće přenjeho džěla nakupjeneho cyklusla SATKULA do wuměškeje zběrki Serbskeho muzeja w Choćebuzu.

Wjazońca. W poslednich dnjach julija so paduši do Wjazońčanskeje fary zadobychu a z kašička wjetšu sumu pjenjz pokradnychu. Samny tyžden spytachu so tež do Bartskeje fary zadobyc, hdžež pak zwrěšćichu. Za paduchami policija žane slědy nima.

Budyšin. Hižo dlěje hač lětdžesatkaj započina

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawaćelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z.t., Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamołwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591 600711, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)
Čiśc: Lessingowa čišćernja, Kamjenc
Postvertriebsnummer: F 13145

Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625
Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Kreissparkasse Bautzen
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT

Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Załožby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiřažki Zwjazka, Swobodneho stata Sakskeje a Kraja Braniborskeje.
Lětny abonement plaći 8 eurow.

Serbska srjedzna šula w Budyšinje nowe šulske lěto z ekumeniskej nutrnosću. Za tute šulske lěto wotmě so wona pónđzělu, 8. awgusta, w Michałskej cyrkwi. Hromadže z wučerkami nabožiny běštaj kanonik Sćapan a Serbski superintendent Malink přihotowaloj wotběh, w kotrehož srjedzišću steješe chłěb, kotryž syći čělo a duch. Kantor Danny Schmidt zahra piščelowu meditaciju.

Berlin. Skladnostnje serbskeho swjedenja w Janšojcach wozjewi w Berlinje wuchadźacy tyždenik die Kirche w svojim wudaću z 21. awgusta pod napismom „Strafe für wendische Worte“ cyłostronski nastawk z pjera fararja Ingolfa Kšenki. Awtor, kotryž je wosadny farar w Janšojcach a zdobom serbski dušepastyr Delnjeje Łužicy, poda krótki dohlad do stawiznow a přitomnosće delnołužiskich Serbow. Při tym naspomni, zo je najhuscíše prašenje, kotrež wón jako dušepastyr Serbow słyši, prašenje za rozdžělom mjez „Sorben“ a „Wenden“.

Zbožopřeća

Dnja 26. septembra woswjeći knjz **Manfred Laduš** we Wětrowje swoje 75. narodniny. Gratulujemy jubilaraj wutrobnje a přejemy jemu bohate Bože žohnowanje.

Dary

W juliju je so darilo za džělo z džěćimi Serbskeho ewangelskeho towarstwa 50 eurow. Bóh žohnuj dar a darićela.

Spominamy

Před 100 lětami, 12. septembra 1916, zemřě wučer a kantor **Gerhard Kilian** w stolicy Teksasa, Austinje. Narodženy jako syn fararja Jana Kiliana 6. apryla 1852 w Dubom, bu wot swogeho nana we Wukrančanskej cyrkwi wukřičeny. Jako dwulětny wupućowa ze staršimaj a dalšimi nimale 600 Serbami do Teksasa. Wotrosće pod skromnymi wobstejnoscemi w nowozaloženym serbskim sydlišću. Chodžeše do wosadneje šule a bu 1866 w Serbinskej cyrkwi wot swogeho nana serbsce konfirměrowany. Nan by jeho rady za swogeho naslědnika w farskim zastojnstwje widzał, tola syn tutón puć za sebje wotpokaza. Rozsudzi so za wučerstwo a wopyta wot 1867 do 1872 wučerski seminar lutherskeje cyrkwy w Addisonje, Illinois. 1. septembra 1872 bu wot swogeho nana jako wučer a kantor wosady swj. Pawoła w Serbinje zapokazany. Tute zastojnstwo wukonješe 44 lět hač do swogjeje smjerće. Hłowna wuwučowanska rěč bě tehdy němčina, w snadnišej měrje naložowaše tež jendželšćinu a serbšćinu. Najpozdzišo z jeho smjerću wuhasny serbska rěč w Serbinskej šuli. Gerhard Kilian bě dwójce woženjeny, wobaj razaj ze Serbowku, a nan jědnaće džěć. Wón je w rownišću Kilianec swójby na kěrchowje w Serbinje pochowany. T.M.

Přeprošujemy

- 04.09. 15. njedźela po Swjatej Trojicy**
10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (farar Rummel)
- 14.09. srjeda**
19.00 Bjesada w Rakecach we farskej bróžni
- 15.09. štwórtk**
18.30 Bjesada w Bukecach na farje
- 17.09. sobota**
08.00 wotjězd serbskeho busa w Budyšinje do sewjerneje Českeje
- 18.09. 17. njedźela po Swjatej Trojicy**
08.30 kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Malink)
- 20.09. wutora**
14.00 wosadne popođnje pola Kowarjec we Wuježku pola Wósporka (sup. Malink)
- 25.09. 18. njedźela po Swjatej Trojicy**
09.30 dwurěčne kemše w Bukecach (farar Haenchen)
09.30 dwurěčne kemše na Njepilic statoku w Rownom (fararka Malinkowa, M. Hermaš)
- 26.09. pónđzela**
15.00 wosadne popođnje w Malešecach (sup. Malink)
- 01.10. –03.10.**
Serbski ewangelski kónc tyždenja w Mužakowje (fararka Malinkowa)
- 02.10. 19. njedźela po Swjatej Trojicy**
09.30 dwurěčne swójbne kemše na žnjowodžakny swjedenj w Slepom (fararka Malinkowa)
10.00 kemše w Budyšinje w Michałskej cyrkwi (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (farar Haenchen)